

KÖZGAZDASÁG ÉS PÉNZÜGY

VII. évfolyam

10. szám

1931. december

Szerkesztik:

Dr. GLÜCKSTHAL ANDOR

Dr. LÉNÁRT VILMOS

Hitelgazdálkodás és állami ellenőrzés.

Irta: *Magyar Pál.*

Az 1931. szeptemberében gazdasági helyzetünk tanulmányozására a kormány felkérésére itt időzött népszövetségi bizottság összefoglaló jelentésének sokáig nem volna szabad a napirendről lekerülnie. A magyar parlament a bizottság jelentésével kapcsolatban beterjesztett kormánynyilatkozat felett folytatott vitájában több ízben és különféle szempontokból érintette ugyan a bizottság elabrárumát. Ez a vita azonban csakúgy nem merítette ki a kiküldött szakértők megállapításaiból adódó gazdaságpolitikai tanulságokat, mint ahogy a napi és szaksajtó publicisztikai feldolgozásában sem mentek át a szükséges mértékben a köztudatba a jövőnk gazdasági alakulása szempontjából oiy jelentős szakértői megállapítások és intelmek.

Gazdasági kibontakozásunk legsúlyosabb problémája ebben a pillanatban külföldi adósságaink rendezésének kérdése. Magyarország a béke boldog idejében sem rendelkezett a termelés fenntartásához szükséges forgótőkékkel. Külföldi hitelekre voltunk utalva. Mivel azonban főhitelforrásunk Wien volt, a közös valuta mellett nem jutottak a fokozódó kamat-terhek nehézségei sem a fizetési mérleg alakulásánál, sem — illetve még kevésbé — a valuta biztonságnál kifejezésre. Az összeomlás után kialakult önálló állami élet keretében a pénzügyi gazdálkodás jelentősége óriásilag megnövekedett. Ezzel a jelentőséggel azonban csak kevesen és főként mérvadó pozíciókban csak elvétve voltak tisztában. Illetve akik pénzügyi tudásuk alapján idejekorán és világosan megkonstruálták a túlzott tempóju külföldi eladósodás következményeit, megállapításaik gyakorlati konzekvenciáit még ott sem vonták le, ahol erre hivatali pozíciójuk lehetőséget nyújtott volna. Hírlapi cikkekben és tudományos előadásokban kifejtett aggályaikkal megnyugtatták lelkiismeretüket és nem gondoltak arra, hogy elhelyezkedésük többre kötelezett volna.

Csak súlyosbítja a külföldi hitelek terén elkövetett mulasztásokat, hogy amikor 1927-ben Jeremiás Smith mint a Nemzetek Szövetségének Magyarország szanálására delegált főbiztosa, feladatát befejezettnek tekintette és távozása alkalmából helyzet-jelentést adott, azt a megállapítást tette, hogy „Magyarország helyzete ma kielégítő és ilyenek kellene maradnia, feltéve, 1. hogy a kormány a nehéz időkben nem csökkenthető állandó kiadások tekintetében egészséges és konzervatív politikát folytat és 2. *ha az ország nem vesz igénybe túlságosan sok külföldi kölcsönt.*“

Hogy a kormány a főbiztos 1. számú intelmét mennyire negligálta: sajnos ma már az ország államháztartási egyensúlyának felborulásával dokumentált tény. Politikum terére való elkalandozást jelentene ennek a gazdaságpolitikai eltévelyedésnek részletesebb taglalása. Annyit azonban erre nézve is meg kell állapítani, hogy a gyakorlati gazdasági élet kezdettől fogva reagált a kapott útmutásra. Már abban az időben, amikor az állami pénzügyeket még a jelentős többlettel záró költségvetések jegyében intézték, követelte érdekképviselői útján az állami kiadások csökkentését és ezzel párhuzamban a közterhek enyhítését. A gazdasági meglátások ez igazságait a politikai életben azonban csak a kormány-párton kívül álló politikusok tették erélyesebben magukévá. Ezeknek ily irányú parlamenti követeléseit pedig pártpolitikai megnyilvánulásnak kezelték. Ennek megfelelően a párthatalmi szempontok lettek a kormány politikájára nézve mérvadók e valójában tisztán gazdasági jelentőségű kérdések intézésében.

A népszövetségi főbiztos második tanácsa tekintetében viszonylag kedvezőbben alakult helyzetünk. Nem a tanács megfogadása, hanem egy tévesnek bizonyult pénzügyi prognózis eredményeként. A népszövetségi főbiztos távozása utáni időszakban a világ-pénzpiacokon nagy pénzbőség mutatkozott. Amerika fokozottan törekedett a világ hitel-ellátásába bekapcsolódni. A hitellehetőségek azonban a már bevezetett országokban — a vállalkozói lehetőségek összezsugorodása miatt — nagyon megcsökkentek és az elhelyezést kereső tőke új területeket keresett. Így kerültek sorra a háborús zavarok és valutáris nehézségeik miatt eladdig elhanyagolt országok. Köztük valóban jó pozícióban Magyarország és valóban nem túlzás, hogy egy időn át különösen New-Yorkban, de más amerikai piacokon is határozottan népszerűek voltak a magyar kölcsönök. Ebből a folyamatból Magyarország akkori pénzügyminisztere arra a következésre jutott, hogy a világ-pénzpiacokon a háború előtti viszonyok térnek vissza és Magyarország is az akkor érvényben volt feltételek mellett fog kölcsönhöz juthatni. Ez a felfogása visszatartotta az államnak és az ellenőrzése alatt álló közületeknek, többek között az államvasutaknak,

ajánlott hitelek — melyek valóban szép számban voltak — igénybevételeitől. Ennek köszönhetjük, hogy a népszövetségi szakértő bizottság most azt állapíthatta meg, hogy a magyar állam eladósodása a népszövetségi főbiztos távozása óta nem öltött nagyobb mérveket.

Sajnos, azonban az állami kölcsönök felvételénél érvényesült ez a tartózkodás nem talált mindenütt követésre. A közületek egy része és főként a magángazdaság minden összefogó ellenőrzés nélkül, saját belátása szerint intézhette hitel-ügyeit. A kölcsönök könnyű elérhetősége, főként a rövid lejáratú hiteleknél, nemcsak könnyelmű eladósodásra vezetett, sokszor nem is feltétlen szükséges célok miatt. A magángazdaságban rövid lejáratú hitelekre támaszkodva teljesítettek beruházásokat és még csak elővigyázatot sem láttak szükségesnek, mert a pénzügyminiszter töretlen optimizmusa nyomán sokan hittek az egy-két éves függő kölcsönöknek kedvezőbb hosszúlejratú hitelekkel való konvertálásában. Joggal állapítja meg a túlzott arányú rövid kölcsönökkel kapcsolatban a szakértő bizottság, hogy bizonyonnyal elkerülhetők lettek volna, ha a kormány pénzügyi politikája kiterjedt volna a szükséges ellenőrzésre. Ma már sajnos elkésetten érezzük az ellenőrzés elmaradásának súlyos hibáját, mert hiszen a rövid lejáratú hitelek rendezhetősége gazdasági kibontakozásunk legsúlyosabb problémájává vált.

Végeredményben tehát a főbiztos mindkét fontos intelmét tényleg nem vették azzal a komolysággal, mint ezt megérdemelte volna. Ha ennek nyomán ma gazdasági leromlásunk legfőbb okát ebben kell látnunk, ez elégtétel lehet a főbiztos előrelátásának igazolására, de kihatása olyan súlyos problémájává vált a magyar gazdasági életnek, melyet az ország önerejére utalva meg nem oldhat. A súlyoságot csak fokozza, hogy a mérvadó tanácsok egyike — t. i. a takarékoság — illetékes körök részéről hosszú időn át nemcsak negligáltatott, hanem még abban az időpontban is, amikor az állapotok súlyossága már a gyógyítási folyamat megindítását tette volna indokolttá, még mindig a helytelen szellemben gazdálkodtak. Ez gyengíti erkölcsi jogosultságát annak a kérésnek, hogy a Népszövetség jőjjön ismét segítségünkre.

Igy állt elő a mai helyzet, hogy a népszövetségi útmutatás, az érdekelt gazdasági körök panaszai és az ellenzéki politikusok kritikája dacára úgy az államháztartás átszervezésének kérdése, mint a külföldi kölcsönök ügye akkor vált a magyar kormány időszerű feladatává, amikor a bajok kirívó alakulása nyomán már külföldi szakértőket kellett ideinvitálni és ezek a szanalást multhatatlanul megindítandónak nyilvánították.

Közel három hónap telt el a pénzügyi bizottság szanalási javaslatainak és jelentéseinek közzététele óta. Közben befejeződött a parlamenti vita is, de sok területen mégis alig mutatkozik javulás. Legkevésbé pedig a külföldi kölcsönök problémájánál. Négy milliárd pengő körül van Magyarország külföldi eladósodása. Ebből közel másfél milliárd nincs konszolidálva. Bármennyire igaz is azonban a szakértő bizottság megállapítása, hogy ez a nagyfokú eladósodás nem következett volna be, ha a kormány a helyzetet világosan látva, „hatályosabban gyakorolta volna ellenőrző hatáskörét a magyar közületek kölcsönigénybevétele felett“, ezzel az igazsággal nem jutunk előbbre. Mint fentebb említettem, azonban a túlzott hitel-igénybevételben amellet nemcsak a közületek, hanem a magángazdaság is részesedett, mely hiteligenybevételek felett azonban nemcsak a „hatályos“, hanem a szükséges ellenörzés legminimálisabb mérve is elmaradt. Így történt meg, hogy a magángazdaság cca 800 millió P. értékü hosszúlejratú kölcsön mellett több mint egy milliárd P. összegü rövid időtartamra szóló hitelt vett igénybe. E rövid hitelek kivonása nemcsak megoldhatatlan valutáris problémát jelent e pillanatban, hanem az egész termelő élet biztonságát veszélyeztetné. A „Stillhalte“ tárgyalások tudvalevően folynak. A legkedvezőbb eshetőség sem jelenti azonban a kérdés végleges megoldását. A passziv fizetési mérleg eshetőségével szemben állandó védekezésre kényszerült országnak intézményesen kell a jövőre nézve az ország felesleges és veszélyes eladósodását megakadályoznia.

A magángazdálkodás részére igényelt szabadság legliberálisabb értelmezése mellett is tehát épp a magántermelés szempontjából meg kell valósítani a magánosok külföldi kölcsöneinek igénybevételénél is az átfogó ellenörzést. Egy országban, melynek termelési szervezete a legmesszebbmenő előrelátás és céltudatosság mellett is nehezen tudja azt az exportfelesleget elérni, mely fizetési mérlegének egyensúlyát és ennek révén valutája stabilitását biztosíthatja, nem szabad egy tényező részére sem a külföldi kölcsönök terén a korlátlan szabad kezét biztosítani.

Bár ma még nincs kialakulva, hogy a multnak ezirányu mulasztásából kifolyólag előállt nehéz helyzetből miként sikerül majd az országot kivezetni, nem elegendő, ha csak a kölcsönök konszolidálásával, a „Stillhalte“-tárgyalások lefolytatásával kapcsolatban érvényesül az állami ingerencia. Már ma kell arról gondoskodni, hogy külföldi kölcsönök csak erre hivatott szerv szakszerű elbírálása alapján vétessenek igénybe és úgy a felhasználás, mint a visszafizetés felett állandó ellenörzés gyakoroltassék.